

БЕЗВИННІ ЖЕРТВИ ІЗ СЕЛА ГОСТРА МОГИЛА

В 1938 році у Ставищенському районі на лаву підсудних потрапило 30 жителів району. Серед них – восьмеро із села Гостра Могила: Денис Гордійович Омельчук, Семен Климентійович Омельчук, Прокіп Костянтинович Хавринюк, Михайло Іванович Сидорянський, Северин Андрійович Кунницький, Василь Степанович Ступницький, Іван Антонович Вакулик, Василь Антонович Кублій. Два вчителі, ветфельдшер і п'ятеро колгоспників.

Всі 30 осіб були заарештовані протягом лютого–березня 1938 року Ставищенським районним відділом НКВС Київської області. 25 квітня того ж року особливою трійкою при Управлінні НКВС Київської області всі вони засуджені до найвищої міри покарання по звинуваченню у тому, що були учасниками контрреволюційної повстанської організації, що начебто існувала в ряді сіл Ставищенського району. Розстріляні вночі 19 травня 1938 року, поповнили своїми тілами довгий час замовчувану безіменну могилу у Биківнянському лісі під Києвом.

В 1956 році всі 30 визнані безпідставно репресованими, реабілітовані. Схилимо голови перед їхньою пам'яттю.

Детальніше розповімо про одну родину із Гострої Могили, яка зазнала безпідставних політичних репресій.

На рубежі двох віків – XIX і XX у родині селянина-бідняка Дениса Швеця народився ще один син, якого назвали Кирилом. «Відчуваю серцем, що цей стане продовжувачем нашого неможливого роду і зуміє хоч своїм дітям дати достаток і людське життя», – так любляв батько пестити Кирилка, який з ранніх літ відзначався кмітливістю і працелюбністю.

Село Гостра Могила типове за умовами життя. Безземелля до революції, сподівання, віра, що врешті-решт хлібороб отримає вимріяну віками землю, віра у пропагандистське більшовицьке слово про те, що колгосп – то порятунок, процвітання і добробут. Брати Андрій та Кирило Швеці у 30-ті роки безвинно потрапили під колеса сталінського терору, своїми поневіряннями і стражданнями ще раз засвідчили істину, яку деякі засліплені, зашорені ідеологічними догмами «борці за комуністичні ідеали» не хочуть бачити і визнавати до цих пір. Тоталітарна система, прикриваючись багатобіччю і пустими гаслами, спираючись на антигуманну і безжалісну каральну машину, по своїй суті завжди проводила ворожу політику до селянина-трудівника.

Андрій Швець був старший за Кирила на 8 років. Та доля обох їх зрівняла багато в чому. Безжалісні сталінські катівні не дивилися на вік за-

арештованих. І якщо старший із братів ще застав громадянську війну, кілька місяців служив рядовим у петлюрівській армії, носив і червоно-армійського кашкета, то молодший, крім недовгої служби рядовим в армії, нічого не знав і не бажав знати, окрім праці на землі.

Військовий прокурор військової частини 4392, військовий юрист 1-го рангу Любович, розглянувши меморандум Білоцерківської оперативно-слідчої групи на Швеця Кирила Денисовича, бригадира колгоспу «Червона Нива» у селі Гостра Могила, видав 11 липня 1938 року таку ухвалу: «Беручи до уваги, що із вказаного меморандума випливає наявність злочинів, передбачених статтями 54-8, 54-2, 54-11 КК УРСР, а це проявлялося у тому, що він є учасником контрреволюційної-повстанської організації, а тому, керуючись статтями 143, 145 і 156 КПК УРСР, постановив відправити К. Д. Швеця до Білоцерківської тюрми».¹⁾

Сім'я Данила Швеця до революції складалася з 14 душ, з яких восьмеро дітей. Бідняк-бідняком. У власному господарстві його син Кирило мав усього 2 гектари землі, стару хату, корову і коня. На момент вступу до колгоспу володів 25 сотками городу. Та це не завадило слідчим написати до офіційного документу, що перед ними куркуль, а в минулому – петлюрівець. Гостромогильська сільська рада представила слідству довідку, з якої випливало, що Кирило Швець, батько трьох синів, доброзичливий і сумлінний колгоспник, працював три роки старшим конюхом, а потім бригадиром рілльничої бригади. За отримання високих урожаїв цукрових буряків преміювався, приймав активну участь у політичних кампаніях, сумлінно виконував доручення.²⁾

Конюха Андрія Швеця було заарештовано 18 липня 1938 року. Звинувачення стандартне: «Контрреволюційна діяльність, член повстанської контрреволюційної організації».

Спільний звинувачувальний висновок на обох братів було підписано у Білій Церкві 14 вересня 1938 року. У ньому читаємо: «Контрреволюційно-повстанська організація ставила своїм завданням повалення існуючого радянського ладу і відокремлення України від СРСР шляхом підняття повстання у тилу Червоної Армії в період оголошення війни капіталістичних держав Радянському Союзу».

21 жовтня 1938 року Особлива нарада при НКВС СРСР засудила Андрія до 8 років виправно-трудоих таборів, Кирила – до 5 років. До Гострої Могили вони так і не повернулися. Хліборобам були приготовані інші могили – безіменні, далекі.

¹⁾Центральний державний архів громадських організацій України, ф. 263, оп. 1, спр. № 36668 ФП, арк. 11.

²⁾Там же, арк. 78, 79, 83.

У звинувачувальному висновку про Андрія та Кирила Швеців йшлося про затятих підпільників, активних учасників контрреволюційної організації, які в селах Ставищенського району створили повстанські групи для підпільної антирадянської роботи, спрямованої на підрич радянської влади, трудової дисципліни в колгоспах, поширювали провокаційні чутки про поразку радянської влади в наступній війні, займалися залученням до організації нових осіб і готували їх до збройного повстання.³⁾

Не можна без болю і співчуття читати звернення засуджених братів до найвищих органів влади з проханням розібратися, встановити істину.

Ось що писав Кирило до Верховної Ради Союзу РСР із міста Солікамська Пермської області, де відбував «покарання» у 2-му загоні 4-го відділення Усольтабору:

«Мені пред'явлено звинувачення, наче б то я був повстанцем у 1921 році. Так я не винен. І вини своєї не визнав. Три дні мене протримали, весь час вимагаючи одного – визнати вину. На четверту добу мені пред'явили звинувачення, що я, наче б то, агітував колгоспників, щоб вони не працювали, бо вони отримують на трудовні гнилий хліб. Я від цього відмовився. Після цього вночі мене викликав слідчий, вимагав, щоб я підписав готовий протокол. Я знову відмовився. Тоді я зазнав лютих катувань, після яких довелося підписати всю брехню на себе».⁴⁾

У квітні 1939 року із Усольських таборів писав скаргу до Генерального прокурора СРСР і Андрій Швець:

«...Я був активним учасником колективізації і боровся з куркульством, докладав усіх зусиль для створення з ядра бідняків нашого району міцного колгоспу. Протягом ряду років займав відповідальні пости голови і завідуючого хати-лабораторії, досяг того, що колгосп «Червона Нива» став одним з передових у районі, а тому мій арешт органами НКВС, а також пред'явлені звинувачення були для мене повною несподіванкою.

Переконавшись, що законним шляхом провокаційних зізнань від мене не доб'ється, слідчий почав застосовувати заходи фізичного впливу: побої, голод, позбавлення сну, погрози та інші нелюдські знущання, що доводили мене до втрати свідомості і непритомного стану. Ось завдяки таким методам я змушений був підписати все, що вимагав від мене начальник НКВС.

В довершення всього на очну ставку проти мене викликав двох громадян нашого села – Черкасенка Мусія і Поліщука Панаса. У час свого головування в колгоспі я першого викрив у підробці грошових документів, а другого за саботаж зняв з посади рахівника. Зрозуміло, що, маючи зі мною

³⁾ Там же, арк. 66.

⁴⁾ Там же, арк. 66, 68.

особисті рахунки, а також за вказівкою слідчого громадянина Лазарева подібні свідки давали явно брехливі свідчення, прагнули звинуватити мене у контрреволюційній діяльності...

Не відчуваючи за собою ніякої вини, будучи відданим радянській владі і партії, прошу Вас, громадянин Верховний прокурор, владою Вашого нагляду справу мою переглянути, звільнити мене від незаслужено тяжкого покарання». ⁵⁾

Писав 11 червня 1939 року Андрій Денисович Швець і Всесоюзному старості М. І. Калініну:

«...Я одним з перших поступив у колгосп. Ще до організації колгоспу брав активну участь у громадській роботі, в 1922 році був членом сільської ради і комнезаму, з 1930 по 1933 рік – головою колгоспу. В 1935 році мені вдалося організувати зразкову в усьому районі хату-лабораторію. А в 1936 році, знову будучи обраним головою колгоспу, я добився врожаю цукрових буряків 500 центнерів з гектара, за що колгоспниці були премійовані запрошенням на з'їзд ударників.

Я все життя проводив у напруженій праці, твердо вірячи в силу і міць радянської влади, не був членом ніяких контрреволюційних організацій і антирадянських угруповань. Та ось, будучи конюхом у колгоспі, 17 липня 1938 року мене заарештовують Ставищанським райвідділом НКВС і відправляють у Білоцерківську тюрму. Характерне те, що ордера на арешт мені не було пред'явлено і причини арешту не повідомлялись.

Мені було пред'явлено звинувачення в організації банд в 1918 році, підтримці повстанком у 1922 році, коли я був членом комнезаму.

Я категорично відкинув ці звинувачення. Тоді слідчий почав застосовувати до мене так звані методи фізичного впливу, тобто, шляхом нанесення побоїв, голоду, конвеєра і інших витончених катувань, чим доводив мене до такого фізичного і повного больового стану, що переді мною поставало питання: дотримуватись правди і не підписувати тих дико-брехливих, сфабрикованих самим слідчим свідчень, і бути покаліченим від звірячих знущань ката-слідчого і його помічників, чи підписатись і уникати фізичних мук, а потім уже шукати захисту перед Вищими властями Союзу. Я вибрав останнє, підписав усе, чого вимагав слідчий.

Особлива нарада дала мені 8 років виправно-трудових таборів. Відбуваючи тепер тяжке, незаслужене і ганебне покарання, я звертаюсь до Вас, Михайле Івановичу, з великим проханням: не залиште це моє звернення без уваги, допоможіть скинути прокляте тавро 50-ї статті, реабілітувати перед трудовим суспільством, знову повернути мене в сім'ю трудового наро-

⁵⁾ Там же, арк. 76–77.

ду. Вірю, що я знайду у Вас правду, ту велику правду, яка повинна яскраво світити у Союзі Соціалістичних республік». ⁶⁾

Хай автору розповіді про муки і поневіряння братів Швеців із Гострої Могили читачі пробачать нинішнє, на перший погляд, дещо наївне риторичне звернення-докір до Всесоюзного старости Михайла Івановича Калініна, люб'язного дідуся, що привітно дивився на своїх сучасників із фотографії у шкільних підручниках та з плакатів під час урочистих парадів і демонстрацій. Давно ви, Михайле Івановичу, вічним сном спите біля кремлівської стіни у Москві. Мир, як кажуть, праху Вашому. Пригадуються рядки вірша, у якому говорилось про чуйність Калініна до скарг трудящих, про його виняткову привітність до людей. Особливо це, стверджував поет, проявилось у нелегкі години для нашої країни. У Калініна, у всесоюзного старости, люди знаходили розуміння і захист. Чому ж тоді, в 1939 році, Ви, Михайло Івановичу, не звернули уваги на цей крик невинної душі трудового українського селянина? Розумію, розумію, просто фізично не міг прочитати особисто бодай невелику частину листів, що надходили на ім'я голови найвищого законодавчого органу країни. Розуміємо й інше, знаючи, що, виявляється, навіть дружина самого Калініна була репресована і перебувала безвинно в таборах. Та все ж, Михайле Івановичу, прийміть докір за те, що не зуміли допомогти багатьом тисячам несправедливо скривдженим і засудженим. То ж служили ви, за великим рахунком, негідній справі, уособлюючи собою, хай навіть номінально, державну владу нелюдської, деспотичної системи.

Писала до Президії Верховної Ради СРСР і дружина Андрія Денисовича Горпина Дмитрівна, мати його тоді ще малолітніх дітей. Писала, як гірко живеться дружині і дітям «ворога народу» і яким сумлінним трудівником був її невинно засуджений Андрій, як його в тюрмі по-звірячому били і змусили підписати неправдиві показання. Били слідчий Ставищенського РВ НКВС Піскун і начальник Лазарев.

Але ніхто не поспішав реагувати на такі звернення, повні болю відчаю несправедливості.

2 червня 1940 року помічник прокурора Київської області із спеціальних справ Брагінський, розглянувши в порядку нагляду справу підсудних А. Д. Швеця та К. Д. Швеця, очевидно, це і було викликане згаданими вище листами-скаргами, знайшов:

«Швець Андрій Денисович і Швець Кирило Денисович, у минулому активні учасники петлюрівської армії, учасники контрреволюційної організації «Просвіта», будучи незадоволеними існуючим ладом, проводили контрреволюційну підривну роботу у колгоспі, поширювали провокаційні плітки

⁶⁾ Там же, арк. 76–77.

про близькість війни і загибель радянської влади в наступній війні, здійснювали антирадянську діяльність, спрямовану проти заходів партії і уряду».

Постанова помічника прокурора області була короткою:

«Скаргу Швеця А. Д. і Швеця К. Д. відхилити і нагальне виробництво зупинити».⁷⁾ І ні слова по суті справи, ні найменшого реагування на грубе порушення законності, на факти фізичного знущання над арештованими в процесі слідства, над тим, як вибивались їх самозвинувачення.

Додамо лише, що цього разу у прокурорському висновку «Просвіта» односторонньо названа контрреволюційною організацією.

Повідомлення про вибуття із Гулагу засудженого Швеця А. Д. датується 12 квітня 1942 року.⁸⁾ Причина – смерть. Ще одна. Болюча, страшна.

І тільки в період хрущовської «відлиги» настав час реабілітації невинно засуджених братів.

22 травня 1956 року до Президії Київського обласного суду надійшов прокурорський протест (в порядку нагляду), в якому прокурор вважав постанову Особливої наради при НКВС СРСР від 21 жовтня 1938 року стосовно Швеця А. Д. і Швеця К. Д. неправильно і такою, що повинна бути відміненою.

30 травня 1956 року постановою президії Київського обласного суду брати були реабілітовані. На жаль, ця звістка вже не застала їх у живих. Пошта принесла довідки рідним у Гостру Могилу на Андрія Денисовича Швеця 13 червня 1956 року, а на Кирила Денисовича Швеця в березні 1962 року.

⁷⁾ Там же, арк. 87–88.

⁸⁾ Там же, арк. 88.